

մեր հոգեսոր կառավարութիւնների պայ-
մանները, թէ այստեղ և թէ օտար երկըր-
ներում,—այս տեսակ մարդիկ, շատ հաս-
կանալի է, որ իրանց կարծիքների և ըն-
տրութիւնների մէջ կարող են սխալներ գոր-
ծել:

Մենք կարծում ենք, որ մինչեւ այժմ
նոյն իսկ մեր ժողովուրդը կաթողիկոսական
ընտրութեան վրա նայել է ոչ թէ որպէս
մի եկեղեցական սուրբ խորհուրդի վրա, այլ
որպէս մի փառաւոր հանդիսի վրա, և այդ
պատճառով, աշխատել է նոյն հանդեսին
վայելուչ մարդիկ ուղարկել որոնք աչքի
ընկնէին աւելի իրանց արտաքին փայլով,
քան թէ ընտրութեան սուրբ խորհրդի
մեծութեան ու վսեմութեան հասկացողու-
թեամբ:

Այդ ասելով, մենք ամենեին նպատակ
շունենք յայտնել այն միտքը, թէ ժողովրդի
պատգամաւորները պէտք է, աստիճա-
նաւորներից ընտրված չը լինեն: Պատգա-
մաւորներ կարող են ընտրված լինել ժողո-
վրդի ամեն դասակարգից, լիներ նա աստի-
ճանաւոր, արհեստաւոր, վաճառական, խրմ-
բագիր, վարժապետ, մի խօսքով, ամեն
պարապմունքի մարդիկ, միայն թէ նրանք
յայտնի լինեին իրանց հասարակութեան
մէջ, որպէս խղճմատաւոր և գործին ծանօթ
անձինք, և տեղեակ լինեին Հայաստանեայց
եկեղեցու ու նրա հոգեւոր կառավարու-
թեան ներկայ պահանջներին:

Հանդուցեալ Ներսէս, Յատիծնա ա ու
որդ կաթողիկոսների ընտրութեան մասին
սինօդի կազմած արձանագրութիւնների մէջ
տեսնում ենք, որ մեծ անպատճէութիւն-
ներ են ծագում; երբ այս և այն տեղից
ընտրված պատգամաւորները չեն կարողա-
նում նշանակած ժամանակին Եջմիածնում
ներկայ գտնվել: Բացակայութեան պատ-
ճառները կարող են զանազան լինել, կամ
հիւանդութիւն, կամ մի անձնական կարե-
ւոր գործ արգելք է դնում: Ոմանք տեղի
հեռաւորութեան կամ ծախքերի ծանրու-
թեան համար չեն կարողանում ներ-
կայանալ: Այսպիսիներին գրում են բա-
ցակաների ցուցակում: Այդ անպատե-
հութեան առաջը առնելու համար, մին-
չե այժմ ոչինչ կարգագրութիւն չէ եղել:
Եւ որպէս զի բացակաների տեղը պարապ
չը մնայ, այդ մասին մենք կառաջարկենք

Նի մաշված են և միայն նկատելի են լինում այս
մի քանի տառերը. «ԲԽԱՇՍԲԴՆԱ», իսկ խաչի
տակը փորագրված է «ՎՃՐԹԱՆԿԱ թզ. ՌԶ. *»։
Այս կողմերում, բացի սրանցից, կան մի քանի մա-
տուռներ ձորերում և սարերի վրա շինած. նոյն
իսկ գիւղում՝ եօթն տան մէջ շինած կան մատու-
ռներ։

Ներ, ուր զրված են սուրբ պատկերներ և փոշուն
է այն օջախի սուրբը, կամ Խաչը:
Շուշավէրից 5 ժամկայ հեռաւորութեան կրադէ-
պի հարաւա-արևելեան կողմը ընկնում է Ճոճկա ան-
գիւղը, որ մի անշուք տեղ է, բնակիչները 35 հայ-
տուն են, որոնք պարապում են երկրագործութեամբ,
անասնապահութեամբ և մասամբ այցելապատ-
թեամբ, ունեն մի անշուք եկեղեցի մի քահանայով.
սրբ մօս է մի մատուռ, ուր ամիսիվում է Վար-
դան նահատակի նշխարը, որ XV դարում նահա-

տակվեցաւ:
թոժողովում է Շուլավէրի հարաւային
կողմում, ձո՞ւկամի չափ հեռաւորութեան գրա. ու-
նի մի եկեղեցի մի քառանոսայով, առանց ուսում-
նարանի. պարապմունքը նոյնն է, ինչ ձո՞ւկամն մոլո-
կամ Շուլավէրինը. առաջարարակ այս կոտմի զիւդո-
րայք պարապմում են երկրագործութեամբ, այդե-
պահութեամբ, խաշնարածութեամբ, իսկ մի փարք-
մանն էլ ծխախոտի ցանքատվ:

անի հնարներ: Նախ, սոելի կանոնաւ որ իւրա
կը լինէր, որ իւրաքանչիւր թեմ՝ իր բողանու
ոգամանառին ընտրելու ժամանակ, ըն-
դիկոսի
ու և մի կանդիտատ նրա համար. եթէ ունի զգ
աջինը չէր կարող դաշ նրա պաշտօնը թիւննե
կատարէր երկրորդը, այսինքն՝ կանդի-
որ:

Այսպիսի դեպքերում, երբ մի պատգաւորակները անձամբ չեր կարողանում ներկայ ցատրված կաթողիկոսի ընտրութեան ժողով, նա իր ձայնը տալիս էր կամ Աջմիածնի արքանութեանը, կամ Սիմոնին և կամ մասնաւոր մարդու: Գոնէ մինչև այժմ պէս է եղել սովորութիւնը: Եւ այդ ամ էին ոչ թէ առանձին պատգամաւոր, այլ ամբողջ ժողովուրսների ներկայացիւներ, որպէս է Կ. Պ. Պօլսի պատ-

թթագարանը՝ 1858 թւականին, պյսինքն կաստա
տթեռ կաթողիկոսի ընտրութեան ժա-
նակ, կ. Պօլսի պատրիարքարանը իր Ագ-
յին Գերագոյն ժողովի հետ, իբրև ներ-
ացուցիչ ամբողջ տաճկահայերի կողմից,
անց ձայնը (90.քուէի իրաւունքով) առան-
ել հաւատարմաթղթով՝ առեցին իշ-
ան Վասիլ Օսեպօվիչ գեներալ Բերութօ-
նի: Եւ որովհետեւ իշխանը վախճանվեցաւ
իս քան կաթողիկոսի ընտրութիւնը, այդ
առձառութիւնը կ. Պօլսի պատրիարքը և Ագ-
յին Գերագոյն ժողովը նոյն իրաւունքը
անձնեցին իշխան Խաչիկ Սիմոնիչ Թումանո-
նի և ազնուական Աբել Նազորիչ Դուրգեն-
կովին, որոնք ներկայացան կաթողիկոսի

արութեան ժողովում որպէս Տաճկաստա-
ների հայերի կողմից լիազօր պատգամաւորներ:
Կաթողիկոսի ընարութեան համար ժո-
ղովրդից ընտրված պատգամաւորները, երբ
նձամբ չեն կարողանում ներկայանալ, առե-
ւին իրաւունք չունեն իրանց ձայնը կամ
ուեն մի ուրիշին յանձնել որպէս փոխա-
րդի, որովհետև դա հակառակում է
ալամենիայի 14—րդ յօդուածին, ուր
արդ ասված է. “Այսոքիկ ընտրեալ պատ-
գամաւորը (Եկեղեցական և աշխարհական)՝
մեջէ չը կարասցեն ներկայանալ անձամբ ի
անս Եջմիածնի ցնշանակեալ ժամանակն
ասն ընտրութեան պատրիարքի, ունին ի-
ւաւունս յայտնել գրութեամբ զգատողու-
թիւն իւրեանց՝ հասուցանելով զայն ի
իւնհոգոսն Եջմիածնի”:
Այս յօդուածի իմաստից հակացվում է,

Եցիր). այստեղ առաջ բաւականի մեծ գլուզ է ե-
թիւն և ունեցած է երեք մեծաշչէն եկեղեցի, որոնց
կատարառը կոչված է Ռէչքիլիսայ. այժմ թէ
իւսը և թէ եկեղեցիները բոլորովին աւերակ են,
իչ ներքե բղասում է մի ջուր, որ կոչվում է «Միլիսա-
դի» աղբիւր:

Սանսապարհով հեռու է և բազկացած է 160 տնից, գործոցից 8 տուն հայ են, նոյնքան թուղթ, խակ բնացած յամեր, գիւղի դիրքը շատ անյարձար է նաև կութեան, սակայն այստեղ գտնվող պղնձանքի օգտաւէտութեան սպատճառով բնակիչների թիւը այլքան շատացել է։ Պղնձահանքի անունով ու, որ այդ գիւղը կոչվում է «Պաղամ», այսինքն հանքատեղի, այստեղ մերհնամեր է բերել տուած, գործարան է հիմնած և հանքից արտադրում են սունձ և ծծումբ։ *)

Մարզականի բոլոր յոյները խօսում են մաքուր հայեցին, ինչպէս և հայերը լաւ զիտեն նրանց լեզուն. բոլոր եղենակները լավ պատճեն պարապմանքից, զիտեն և արհեստներ, մեծ մասամբ որմնագրու-
բաւա
բրդի
թիւն
ների
Ասո
մաւա
մի ք
Աշո
նողի
ման
Ա.
Կկեր
ունի

անչիւր պատգամաւոր, երբ չէ կա-
ռանձամք ներկայ գտնվել կաթո-
նարութեան ժողովին, իրաւունք
թեամք յայտնելու իր դատողու-
թե, թէ նա ո՞ր եկեղեցականին ա-
նար է համարում կաթողիկոս ըն-
և նրա կարծիքը ընդունվում է
ու քուէն: Այդ միտքը աւելի բա-
ր է Պալամենիայի 17—րդ յօդուա-
ւու:

հ Հայոց պատգամաւորները, տեղի
ուութեան պատճառով, ըլ կարողա-
նձամբ ներկայ դանվել զրկվեցան
թեանը մասնակցելուց: Բայց եթէ
տեղեակ լինէին կանոնների հետ,
ին իրանց կարծիքը և ցանկութիւ-
նով յայտնել: Հետագիքը և փօստա-
ոնաւոր յարաբերութիւնները այժմ
հշտացրել են այդ գործը:

անը մեր աշխարհական պատգա- բութեան ժ
քրի մասին, մի քանի խօսք ևս մեր կա՞ն ձայնո
պատգամաւորների մասին: խարհական
աստանի Յ թեմերից բնարկում են միասին ար

սրհտկան և 6 հոգեորական պատ-
ղներ: Աշխարհական պատգամաւոր-
ուա խօսելով մեր յօդուածի սկզբ-
այն միաբը յայտնեցինք, որ նրանք
է լինեն իրանց ընտրող հասարա-
ան կամքի և ցանկութեան թարգ-
և նրանց քուէն պէտք է լինի ար-
ութիւն նոյն հասարակութեան
Այսաւեղ ծագում է մի հարց, ար-
հոգեորական պատգամաւորներն էլ
է ենթարկվեն հասարակութեան,
թէ նրանք ազատ են իրանց ըն-
եան մջը, և ում օգտին կամենան,
են քուէ տալ:

Հարցը վճռելու համար հարկաւոր են: Եկեղեց
ամարում դնել այսուեղ Պալաժե- կաներ նա-
13—րդ յօդուածը, ուր ասված է.
ուքանչիւր վիճակ և ուսաւորչական
առ ընտրութիւն պատրիարքի նշա-
գերկուս պատղամաւորս՝ զմի եկե-
ղեցին ժո

պղնձագրծութիւն։ Ցոյները ունեն երկու
և մի ուստիմարան, իսկ հայերը մի բո-
անշուք տան մէջ դրած ունեն մի քանի
իւններ, որ և համարվում է նրանց նկեղե-
անից 2 ժամ հեռու ընկած է Ա անահի
ին գիւղը, ընակիչները հայ են 25—30 տր-

կ պատկանած, իրեւ լեռնային երկիր ունի մա-
տ և անուշ ջուր: Այսուղ է Սուրբ Ա. ս-
ծածնի հոչակված մեծադիր վանքը՝ շի-
փածոյ քարերից: Այս վանքը, ինչպէս ասում
են, գոյացել է Գաղղիկը ունի չորրորդ ժողովը շըն-
ու համար փախած կրօնաւորները: Վանքից
առ շինած է մի մատուռ, որի համար ասում
են առաքեալները զբել են այսուղ խաչը և
Գրիգոր Լուսաւորիչը նրա վրա շնել է ար-
դ մատուռը. ուրեմն այդ մատուռը վանքից

ան առաջ է շինած:—Վանքի պատերի քա-
լիս փորագրված են անչափ արձանադրու-
թը, որոնք յիշեցնում են վանքի նուիրատու-
նորոգողների և միաբանների յիշատակները:
ածածնի կոչված մեծ եկեղեցու յետի կող-
այ մի խորան, որտեղ գտնվում են հայոց
նիփ թագաւորների գերեզմանները, ինչպէս
Ողորմածի սրբի Գուրզինները, Գաւկիթ ամ-
ս և այլն: Տապանների գլուխց շատերը ժա-
մի հսութիւնը մաշել է:
ուածածնայ ձախ կողմումն է Ամենափրկիչը
յին, որ աշագին բարձրաթեամբ կաթողիկէ-
այս եկեղեցին շինել է Աշուա Ողորմածի

